

Tijgermug en lucky bamboe

Achtergronddocument

Wilfred Reinhold

**Amsterdam,
mei 2007.**

Inhoud

1. Inleiding

2. De tijgermug

- 2.1 Kenmerken en overlevingskansen
- 2.2 Effecten op welzijn
- 2.3 Effecten op gezondheid
- 2.4 Effecten op natuur en milieu
- 2.5 Effecten op welvaart en economie.

3. Lucky bamboe

- 3.1 Kenmerken
- 3.2 Herkomst en transport
- 3.3 Lucky bamboe als paard van Troje voor de tijgermug.

4. VS 1985 en 2001: de eerste invasies

- 4.1 Aanpak in de VS
- 4.2 Nederlandse bekendheid met het Amerikaanse importverbod.

5. Nederland 2005: meldingen en adviezen

- 5.1 VWA meldt tijgermuggen in lucky bamboe
- 5.2 RIVM adviseert importverbod.

6. Overheidsbeleid: geen importverbod, maar...

- 6.1 (Verlenging) vrijstelling van Bestrijdingsmiddelenwet
 - 6.1.1 Gang van zaken en toetsing aan de wet
 - 6.1.2 Het op basis van de vrijstelling toegestane gebruik
- 6.2 Convenant met importeurs
 - 6.2.1 Overleg in DPNL-verband
 - 6.2.2 Persbericht VWS naar aanleiding van het convenant
 - 6.2.3 Het convenant: kanttekeningen bij publicatie, motivatie en inhoud
- 6.3 Probleem aankaarten binnen de EU
- 6.4 Onderzoek door RIVM.

7. Andere relevante ontwikkelingen

- 7.1 Toename Nederlandse patiënten met dengue en Chikungunya
- 7.2 Waarnemingen van tijgermuggen in Nederland
- 7.3 Plantenziektenkundige Dienst meldt VWS dat convenant tekortschiet
- 7.4 Toenemende aandacht voor invasieve exoten
- 7.5 Kamervragen over de aanpak van de tijgermug.

8. Conclusies m.b.t. huidige beleid

- 8.1 Beleid is traag en reageert niet adequaat op signalen deskundigen
- 8.2 Beleid is niet effectief
- 8.3 Inbreuk op (inter)nationale wetten en rechtsbeginselen
 - 8.3.1 Verdrag inzake biologische diversiteit
 - 8.3.2 De Flora- en faunawet
 - 8.3.3 Het voorzorgsprincipe dat in het Europese milieubeleid wordt gehanteerd
 - 8.3.4 De Wet milieubeheer en het Besluit glastuinbouw
 - 8.3.5 De Arbeidsomstandighedenwet
 - 8.3.6 De Biocidenrichtlijn en de Bestrijdingsmiddelenwet
 - 8.3.7 De Aanwijzingen voor convenanten.

9. Voorstellen voor snelle en effectieve aanpak

1. Inleiding

Dit achtergronddocument is gebaseerd op een onderzoek dat sinds medio 2006 door de auteur wordt verricht naar het overheidsbeleid dat wordt gevoerd om te voorkomen dat tijgermuggen via de import van lucky bamboe in Nederland worden ingevoerd.

In het document wordt voor wat betreft de informatie en documenten zoveel mogelijk via noten verwezen naar de geraadpleegde bronnen.

Kanttekeningen bij de documenten en de gang van zaken zijn cursief weergegeven.

2. De tijgermug

2.1. Kenmerken en overlevingskansen

De tijgermug (*Aedes albopictus*), is een kleine muggensoort van ongeveer 5 mm lang. Zij komt oorspronkelijk uit zuidoost Azië en dankt haar naam aan de witte strepen en banden op haar zwarte lijf, borststuk en poten.¹ De mug stelt weinig eisen aan haar broedplaats: elke plek waar regenwater in blijft staan is goed, mits het water schoon is (een eis die de malariamug niet stelt). Doordat potentiële broedplaatsen hier in overvloed voorkomen, is hij – als hij zich in Nederland zou vestigen – niet of nauwelijks meer uit te roeien.²

Op eigen kracht komt de mug niet zo heel ver, maar zij maakt handig gebruik van het feit dat mensen de mug zelf (dan wel haar eitjes, larven of poppen, bijvoorbeeld in oude autobanden, maar mogelijk ook in het water van bloemen of sierplanten) over grote afstanden transporteren. Zo kan zij in korte tijd een groot gebied koloniseren.

Uit Amerikaans onderzoek blijkt dat de mug zich zou kunnen verspreiden tot de gemiddeld 0 graden Celsius-isotherm in de koudste maand van het jaar.³ Er zijn zelfs aanwijzingen dat de mug bestand is tegen temperaturen tot minus 15 graden Celsius.⁴ In Nederland is januari de koudste maand en het is dan normaliter gemiddeld 3 graden Celsius. Het is hier dus warm genoeg voor vestiging van de tijgermug. Daarnaast valt in Nederland voldoende regenwater om eitjes in te leggen en zijn er voldoende beschutte plekken. Bovendien kan de mug overleven in tuinbouwkassen. Al met al is het dus zeer aannemelijk dat de tijgermug zich in Nederland kan vestigen.⁵ De huidige klimaatsverandering (zachtere winters en warmere zomers met meer neerslag) maken zijn overlevingskansen bovendien alleen maar gunstiger.

2.2. Effecten op welzijn

Het vrouwtje van de tijgermug is niet alleen tijdens de schemering en 's nachts, maar ook overdag op zoek naar bloed. De steek van een tijgermug is zeer pijnlijk, veroorzaakt een opvallende grote roodpaarse plek op de huid en kan tot dermatologische en allergische reacties leiden. De tijgermug is agressief en steekt vaak meerdere malen achter elkaar. Met tijgermuggen wordt het een stuk minder aangenaam om te werken en te recreëren en bijvoorbeeld op een terrasje te zitten.⁶ Ook wordt het in de slaapkamer een stuk minder rustig.⁷

¹ Korte video's van verschillende stadia van tijgermuggen zijn te zien op

http://www.fcps.k12.va.us/StratfordLandingES/Ecology/mpages/asian_tiger_mosquito.htm

² Zie ook RIVM-advies, http://www.minvws.nl/images/tijge001_tcm19-142432.pdf, p.2

³ Nawrocki SJ & Hawley WA (1987) – Estimation of the northern limits of distribution of *Aedes albopictus* in North America, J. Am. Mosq. Control Assoc. 3, 314-317

⁴ Zie RIVM-advies, te vinden op http://www.minvws.nl/images/tijge001_tcm19-142432.pdf, p.2.

⁵ Het RIVM komt tot eenzelfde conclusie, zie advies, te vinden op

http://www.minvws.nl/images/tijge001_tcm19-142432.pdf, p.2.

⁶ In Italië heeft de aanwezigheid van de tijgermug grote gevolgen voor het terrasleven; zie bijvoorbeeld

<http://www.dolcevia.com/artman/publish/lifestyle/dvlfif1907.shtml>.

⁷ Het geluid van vrouwtje tijgermug: <http://www.ars.usda.gov/sp2UserFiles/person/3559/aedalbofemale5.wav>

Het geluid van een mannetje tijgermug: <http://www.ars.usda.gov/sp2UserFiles/person/3559/aedalbomale23.wav>

Ook gevoelens van bezorgdheid in verband met mogelijke gezondheidseffecten (zie volgende paragraaf) kunnen een negatief effect op het huidige welzijnsniveau hebben.

2.3. Effecten op gezondheid

De tijgermug is zogenaamde ‘vector’ voor verschillende soorten zogeheten arbo-virussen.⁸ Dit houdt in dat de mug via het steken virussen kan overbrengen, niet alleen van de ene (zieke) mens naar de andere (gezonde) mens, maar ook van mens op dier, van dier op mens en van dier op dier. Niet alleen het aantal zieke mensen is dus bepalend voor de mate van overdracht, maar ook het aantal zieke dieren.

Tijgermuggen kunnen ook elkaar besmetten met virussen. Bij de paring kan een besmet mannetje een onbesmet vrouwtje infecteren, waardoor ook het vrouwtje de virussen bij zich draagt⁹. Bovendien kan een besmet vrouwtje de virussen in haar lichaam overdragen op haar nageslacht, dat dus dan direct al besmet is.¹⁰ Dit heet verticale transmissie.

Voor de verspreiding van arbo-virussen is de aanwezigheid van een vector zoals de tijgermug essentieel: zonder vector wordt het virus niet overgedragen.

De introductie van een nieuwe vector betekent per definitie dat de kans op verspreiding van de betreffende virussen groter wordt dan zonder die vector. Met de introductie van de tijgermug, die voor een groot aantal virussen een vector is, wordt dus een navenant groter risico voor de volksgezondheid geïntroduceerd. Dit leidt tot een aantasting van het huidige niveau van gezondheidsbescherming.

De tijgermug kan een groot aantal virussen overdragen.¹¹ In de tabel zijn de meest bekende virussen genoemd, en is aangegeven op welke organismen de virussen overgedragen kunnen worden en waar meer informatie over deze virussen en ziekten te vinden is. Voor alle virussen in de tabel geldt dat niet alleen mensen, maar ook dieren erdoor besmet kunnen worden

Tabel: Meest bekende arbovirussen die door de tijgermug kunnen worden overgedragen

Virus	Overdracht op:	Meer informatie o.a.:
Chikungunya	Mensen, apen, mogelijk andere wilde dieren	http://www.cdc.gov/ncidod/dvbid/Chikungunya/chickvfact.htm
Dengue (knokkelkoorts), serotype 1,2,3,4	Mensen, apen	http://www.infectieziekten.info/index.php3 onder Protocollen
Gele koorts	Mensen, apen	http://www.infectieziekten.info/index.php3 onder Protocollen
Eastern equine encephalitis	Mensen, paarden vogelsoorten	http://www.cdc.gov/ncidod/dvbid/arbor/eeefact.htm
Japanese encephalitis	Mensen, varkens, koeien, schapen, kippen, honden, grote watervogels en andere vogels	http://www.infectieziekten.info/index.php3 onder Protocollen
La crosse	Mensen, eekhoorns, chipmunks	http://www.dhpe.org/infect/lacenceph.html
Rift valley fever	Mensen, koeien, schapen, geiten, buffels, kamelen	http://www.cdc.gov/ncidod/dvrd/spb/mnpages/dispages/FactSheets/Rift Valley Fever Fact Sheet.pdf
Ross river	Mensen, buideldieren (m.n.)	http://www.cdc.gov/ncidod/eid/vol11no04/04-1070.htm

⁸ “Arbo” is hier de afkorting van “Arthropod Borne”. Het is een groep virussen die per definitie door geleedpotigen (zoals insecten) op mensen en dieren wordt overgedragen.

⁹ Rosen L, Sexual transmission of dengue viruses by *Aedes albopictus*. *Am J Trop Med Hyg.* 1987 Sep;37(2):398-402. Dit geldt ook voor gele koorts (mond. med. P. Bol, 12-3-2007)

¹⁰ Zie o.a. Zytoon EM, el-Belbasi HI, Matsumura T Transovarial transmission of chikungunya virus by *Aedes albopictus* mosquitoes ingesting microfilariae of *Dirofilaria immitis* under laboratory conditions, *Microbiol Immunol.* 1993;37(5):419-21. Dit geldt ook voor gele koorts (mond. med. P. Bol, 12-3-2007)

¹¹ Zie o.a. presentatie “*Aedes albopictus* Asian tiger mosquito; implications of a UK importation” van Jolyon Medlock van de Health Protection Agency, op <http://www.northwest-zoonoses.info/>

	kangeroes en wallabies)	
West nile virus	Mensen, paarden, vogelsoorten	http://www.infectieziekten.info/index.php3 onder Protocollen
Venezuelan equine encephalitis	Mensen, paarden, muilezels, ezels.	http://www.pubmedcentral.nih.gov/picrender.fcgi?artid=441023&blobtype=pdf
Western equine encephalitis	Mensen, paarden, vogelsoorten	http://www.dhpe.org/infect/wee.html

Daarnaast kan de tijgermug ook de volgende virussen overdragen: Cache Valley, Jamestown Canyon, Mayo, Nodamura, Oropouche, Orungo, Potosi, San Angelo, Sindbis, Tensaw, Trivattatus en Keystone.

Tot slot kan de tijgermug ook een parasiet overdragen, van een parasitaire subgroep van de aaltjes (ofwel nematoden), namelijk *Dirofilaria*. Deze parasiet is ook bekend als Hartworm, die honden kan infecteren.

Een deel van deze ziekten heeft een ernstige en soms dodelijke verloop. Medicijnen en vaccins tegen deze ziekten ontbreken nagenoeg.

Bij knokkelkoorts loopt de eerste infectie doorgaans niet al te slecht af, maar kan een tweede infectie (met een ander serotype) leiden tot Dengue hemorrhagic fever, vaak met dodelijke afloop.

De ziekten kunnen niet alleen op mensen worden overgedragen, maar ook op dieren zoals paarden, wilde vogels, kippen en honden.

2.4. Effecten op natuur en milieu

Doordat ook dieren (waaronder de inheemse Nederlandse zoogdier- en vogelfauna) door de tijgermug kunnen worden besmet met een groot aantal ziekten, lijkt het zeer aannemelijk dat de tijgermug negatieve effecten zal hebben op de bestaande populaties van diersoorten in het land waar hij geïntroduceerd wordt. Vaststaat dat zij succesvol is in het wegconcurreren van bepaalde andere muggensoorten.

De tijgermug is door de internationale natuurbeschermingsorganisatie IUCN om deze redenen aangemerkt als één van de meest beruchte exoten ter wereld.¹²

Bij definitieve vestiging en verspreiding van de tijgermug in Nederland zullen grote hoeveelheden bestrijdingsmiddelen moeten worden gebruikt om de overlast op lokaal niveau enigszins te beperken. Dit zal uiteraard negatieve effecten hebben op de kwaliteit van oppervlaktewater, grondwater en bodem. Omdat geen enkel middel alleen tijgermuggen aanpakt, zullen ook andere organismen te lijden hebben onder het bestrijdingsmiddelengebruik.

2.5. Effecten op welvaart en economie

Er is in Nederland (in tegenstelling tot bijvoorbeeld de Verenigde Staten) geen organisatie die de nodige ervaring heeft met een gecoördineerde opsporing en bestrijding van (tijger)muggen en het geven van voorlichting aan het publiek om verdere vestiging te voorkomen. Het opzetten van zo'n organisatie, het bemensen ervan met personeel dat ter zake kundig is en het bekostigen daarvan zal veel geld kosten. Aan bestrijdingsmiddelen zal ook het nodige geld moeten worden besteed.

Door de vestiging van tijgermuggen in en nabij kassen is te verwachten dat de plantensector grote problemen krijgt met de uitvoer. Buitenlandse afnemers (zoals de Verenigde Staten) zullen zeer beducht zijn dat er tijgermuggen meekomen met de planten en bloemen die we daar naartoe exporteren. Ze zullen extra eisen gaan stellen (met alle daarmee gepaard gaande financiële consequenties voor de Nederlandse plantenexporteurs) en mogelijk zelfs een importverbod.

¹² Zie <http://www.issg.org/database/species/search.asp?st=100ss&fr=1&str>

Na introductie van tijgermuggen in Nederland is te verwachten dat onze buurlanden maatregelen zullen eisen om te voorkomen dat de tijgermug hun grens over komt. Ook dit zal de nodige financiële consequenties hebben.

Het wordt met de tijgermug minder aangenaam om buiten te vertoeven. Er is dan ook een daling te verwachten van het bezoek aan bijvoorbeeld de horeca (terrasjes), pretparken en openluchtzwembaden. En dus ook een daling van de inkomsten van deze sectoren.

Als de tijgermug zich hier vestigt, zal Nederland voor toeristen minder aantrekkelijk worden. Dit kan dus ook in deze sector negatieve economische consequenties hebben.

De Nederlandse burgers zullen zelf geld moeten gaan uitgeven om zichzelf en hun woonomgeving zo goed mogelijk tijgermuggenvrij te houden of te krijgen. Te denken is aan de aanschaf van het insecticide DEET, horren, klamboes en andere producten.

3. Lucky bamboe

3.1 Kenmerken

Lucky bamboe is geen bamboesoort, maar betreft een *Dracaena*-soort en wel *Dracaena sanderiana*. Sinds een aantal jaar is deze plant zeer populair in Nederland en andere Europese landen. Zij wordt verkocht als (groepjes van) rechte of gedraaide stengels, met of zonder blaadjes. Het is een robuuste plant die weinig licht nodig heeft en die makkelijk te verzorgen is; zij heeft alleen maar schoon water nodig. Aan de plant worden allerlei positieve eigenschappen toegeschreven en zij zou geluk, welvaart en voorspoed moeten brengen.¹³

3.2 Herkomst en transport

Er zijn in Nederland naar schatting rond de 20 bedrijven die zich sinds ongeveer 2001 bezighouden met de import van lucky bamboe.¹⁴ (Vrijwel) alle plantjes wordt in Zuidoost China opgekweekt, bij een groot aantal kwekerijen, die over een groot gebied verspreid zijn.

Omdat de overtocht (per schip) een aantal weken duurt, worden de planten in de zeecontainers in bakken gezet met 10-15 centimeter water, dan wel op gel. De verhouding van import op water resp. gel is naar een schatting van de Plantenziektenkundige Dienst 25% resp. 75%.¹⁵ De grotere importeurs voeren ieder per week minstens één zeecontainer per week in; in sommige perioden zelfs één zeecontainer per dag, die zo'n 500.000 plantjes bevat. Per jaar komen enige honderden tot duizenden zeecontainers lucky bamboe uit China Nederland binnen. Een deel van de planten wordt doorgevoerd naar andere landen in Europa¹⁶; het grootste deel van de import in de Europese Unie verloopt zelfs via Rotterdam.¹⁷

3.3 Lucky bamboe als paard van Troje voor de tijgermug

¹³ Zie <http://www.lucky-bamboo.com/luckybambooinfo.htm>

¹⁴ In het kader van een WOB-verzoek is aan Ministerie VWS begin maart 2007 gevraagd om een complete lijst van importeurs. Deze informatie is echter nog niet openbaar gemaakt.

¹⁵ Zie nota Plantenziektenkundige Dienst aan Ministerie VWS d.d. 13 november 2006 (PDFRM/2006/4741). Is openbaar en op te vragen bij het ministerie van VWS.

¹⁶ Zie RIVM-advies, http://www.minvws.nl/images/tijge001_tcm19-142432.pdf, p.1.

¹⁷ Zie verslag DPNL-vergadering van 4 mei 2006, te vinden op [http://www.row.minvws.nl/upload/row/dpnl,%2004-05%20\(lucky%20bamboo\).doc](http://www.row.minvws.nl/upload/row/dpnl,%2004-05%20(lucky%20bamboo).doc), p. 3

De tijgermug (een mug met zeer negatieve eigenschappen voor gezondheid, welzijn, economie en biodiversiteit) en lucky bamboo (een sierplantje dat veel geluk, voorspoed, fortuin en een gevoel van veiligheid zou moeten brengen): is een grotere tegenstelling denkbaar?

De tijgermug komt van nature in dezelfde landen voor, als waar de lucky bamboo wordt opgekweekt. Ook komt in die landen een groot aantal van eerder genoemde virussen voor bij de bevolking en de fauna. Zo is dengue (of knokkelkoorts) een in China relatief veel voorkomende ziekte.¹⁸ Er zijn in het buitenland verschillende studies uitgevoerd naar de mate van voorkomen van het dengue-virus in tijgermuggen. In een studie in de Guangdongprovincie van China werd bijvoorbeeld 20.69% van de muggen positief bevonden.¹⁹

Indien contact tussen de lucky bamboo en de tijgermug niet wordt voorkomen, bestaat er dus een gerede kans dat de mug in China eitjes legt op of tussen de stammen of wortels van de planten of in het water waarin de planten worden vervoerd. Tijdens het wekenlange transport naar Nederland kunnen de eitjes zich in het water in de containers ontwikkelen tot larven.

Na verpopping kunnen de nakomelingen van de muggen uit Azië de container uitvliegen zodra de container in het land van import wordt geopend. Het kan ook zijn dat de muggen zich (nog) als eitjes of larven in het water bevinden en in het land van import uitgroeien tot muggen.

Bij transport op gel zullen de eitjes zich niet in de containers tot larven ontwikkelen, maar kunnen ze wel levenskrachtig blijven. Als de planten op de plaats van bestemming op water worden gezet, kunnen de eitjes alsnog uitkomen (zie volgende paragraaf).

Omdat besmette tijgermuggen de virussen kunnen overdragen op elkaar en op hun nakomelingen, is er de kans dat in Nederland tijgermuggen uitvliegen die zelf al virussen bij zich dragen. Die virussen kunnen ze vervolgens weer op mensen of dieren overdragen.

4. VS 1985 en 2001: de eerste invasies

4.1 Aanpak in de VS

In de oostelijke VS is de tijgermug al vanaf 1985 ingevoerd (waarschijnlijk met gebruikte autobanden uit Azië). Doordat tijdige en adequate maatregelen uitbleven heeft de tijgermug zich toen kunnen verspreiden over een groot deel van het zuidoosten van de VS (in totaal zelfs de helft van de Amerikaanse staten!).

Voor zover bekend zijn tijgermuggen voor het eerst vastgesteld in ladingen lucky bamboo, toen ze in juni 2001 werden ontdekt in een lading die in de haven van Los Angeles uit China was aangevoerd. Het was daarmee tevens de eerste waarneming van tijgermuggen in de westelijke Verenigde Staten. Bij nader onderzoek werden de muggen gevonden bij 12 van de 30 kwekerijen waar de plantjes werden verwerkt en bij naspeuren werden ook eitjes en larven aangetroffen in de omgeving. Direct na de ontdekking van de muggen werden de broedplaatsen door de overheid opgespoord en werden de eieren, larven en muggen bestreden.

Binnen 20 dagen na de ontdekking vaardigde de VS een importverbod uit voor lucky bamboo op water.²⁰ De plantjes mochten alleen nog gebundeld (10-20 planten) worden vervoerd, met de stammen in een waterabsorberend materiaal (hydrogel) in plastic zakken, zonder vrijstaand water. In 2002 worden via monitoring twee populaties gevonden die succesvol hadden overwinterd, bij San Bernardino en Los Angeles. Ook deze populaties werden bestreden.

Nadat de lucky bamboo alleen nog op gel werd ingevoerd, werd een nieuwe populatie gevonden. Mogelijk zou dit komen doordat eieren op de planten werden gelegd terwijl ze werden klaargemaakt voor transport. Deze eieren zouden ook in de gel levensvatbaar kunnen blijven en uitkomen nadat de planten op de plaats van bestemming in het water worden gezet. De planten moesten daarom in Azië op de plaats van verpakking in een muggenvrije omgeving worden ingepakt. Dat kan worden bereikt

¹⁸ In een animatiefilmpje uit Singapore (Engels gesproken) over het voorkómen van dengue figureren enige tijgermuggen, die op zoek gaan naar onder meer planten in vazen om eitjes in te leggen.; klik op <http://www.nea.gov.sg/cms/ccird/dengue/dengue-english.wmv> In een voorlichtingfilmpje uit Hong Kong zie je de muggenlarven tussen de stengels zwemmen: http://www.isd.gov.hk/eng/tvapi/dengue6_e.html

¹⁹ Zie RIVM-onderzoeksplan, http://www.minvws.nl/images/tijge001_tcm19-142432.pdf, p.16

²⁰ Zie <http://www.smcmad.org/News/News%20Releases/Albopictus%20press%20release.doc>

door automatisch sluitende deuren en het gebruik van bestrijdingsmiddelen in de kassen en in de dozen waarin de planten worden geplaatst voordat ze in een verzegelde container worden gezet. Met deze snelle en adequate maatregelen werd voorkomen dat de tijgermug in het westen van de VS voet aan de grond kreeg, en dat in het oosten nieuwe, mogelijk nog schadelijker, populaties worden geïntroduceerd.²¹ In navolging van de VS heeft ook Canada rond diezelfde tijd een zelfde importverbod uitgevaardigd.²²

4.2 Nederlandse bekendheid met het Amerikaanse importverbod

Zodra er ergens ter wereld een importverbod op gewassen wordt uitgevaardigd dat van belang is voor de bescherming van gewassen tegen schadelijke organismen, is de Plantenziektenkundige Dienst hiervan op de hoogte. Het gaat hier echter om de tijgermug, en dit organisme heeft geen schadelijke effecten op de gewassen. Hierdoor was de Plantenziektenkundige Dienst niet op de hoogte van het Amerikaanse en Canadese importverbod en van de reële kans dat tijgermuggen bij de import van lucky bamboe meekomen.²³

Dat de Plantenziektenkundige Dienst niet al in 2001 op de hoogte was, is dus wel te verklaren. Dat ligt anders bij de Nederlandse importeurs van lucky bamboe. Het lijkt aannemelijk dat zij al vanaf 2001 op de hoogte zijn geweest van het importverbod, en dat zij dus al sinds die tijd weten dat er een reële kans is dat tijgermuggen met de geïmporteerde planten mee zouden komen naar Nederland. Uit het feit dat in 2005 (vier jaar later) tijgermuggen in de containers werden gevonden, moet dan worden geconcludeerd dat in ieder geval een deel van de importeurs jarenlang ernstig tekort is geschoten in zijn verantwoordelijkheid.

5. Nederland 2005: meldingen en adviezen

5.1 VWA meldt tijgermuggen in lucky bamboe

In de zomer van 2005 treft de Plantenziektenkundige Dienst tijgermuggen aan in containers met lucky bamboe die in Nederland zijn ingevoerd. De Voedsel en Waren Autoriteit (VWA) licht het Ministerie van VWS hierover in bij brief van 12 september 2005, vanwege de risico's voor volksgezondheid en diergezondheid.²⁴

In deze brief adviseert de VWA het Ministerie van VWS "om te bezien of de invoer van *Dracaena* op watercultuur verboden kan worden c.q. na te doen gaan of maatregelen afgedwongen kunnen worden om de risico's te reduceren (o.a. het afdekken van de cultuur tijdens transport en behandeling met insecticiden)."

5.2 RIVM adviseert importverbod

Naar aanleiding van de melding van de VWA vraagt VWS op 22 september 2005 mondeling aan het RIVM om zo spoedig mogelijk advies te geven over de risico's voor de volksgezondheid van tijgermuggen via import van lucky bamboe op water. Per e-mail geeft het RIVM al een dag later een eerste risicoschatting.²⁵ Voor een uitgebreider advies organiseert het RIVM op 26 september en 3 oktober een multidisciplinair overleg met deskundigen van de VWA, de Plantenziektenkundige Dienst, de Wageningen Universiteit en het Centrum Infectieziekten van het RIVM. Op basis van deze

²¹ Success stories: Tales of improving our native biodiversity; Rapid Response Efforts to Prevent the Establishment of the Asian Tiger Mosquito, *Aedes albopictus* (Skuse), in California, Tunyalee Martin/GISI, September 2004, te vinden op <http://tncweeds.ucdavis.edu/success/ca005.html>

²² Zie http://www.phac-aspc.gc.ca/bid-bmi/dsd-dsm/nb-ab/2001/nb2801_e.html

²³ Telefonische mededeling van dhr W.Lammers van de Plantenziektenkundige Dienst, op 1 december 2006

²⁴ Te vinden op http://www.minvws.nl/images/tijger001_tcm19-142432.pdf, p. 4-5

²⁵ Dit document is begin maart 2007 opgevraagd in kader van WOB-verzoek; nog niet ontvangen.

overleggen brengt het RIVM begin oktober 2005 advies uit aan VWS.²⁶ Alleen de strekking van het advies is destijds bekend gemaakt via een bericht in het Infectieziektenbulletin.²⁷

Gezien de adviesvraag van VWS, richt het RIVM zich uitdrukkelijk alleen op de gezondheidsrisico's en niet op de andere effecten van de tijgermug. Vanwege de besmettingskans die de mug oplevert, de kans op overleving van deze muggen in Nederland, het feit dat bestrijdingsmaatregelen nagenoeg onmogelijk zijn en lucky bamboo niet essentieel worden geacht voor de samenleving (luxeartikel), adviseert het RIVM om de introductie van muggen en mogelijke virussen door de import van lucky bamboo op waterbasis stil te leggen. Daarnaast doet het RIVM een aantal aanbevelingen voor nader onderzoek:

- monitoring van de tijgermuggen op betreffende bedrijven;
- onderzoek van de muggenpopulatie op de aanwezigheid van het denguevirus;
- onderzoek van de werknemers in de kassen op besmetting met dengue;
- onderzoek naar de aanwezigheid van tijgermuggen in de omgeving van de aanvoerroute (bijv. schepen en havens);
- onderzoek naar andere mogelijke aanvoerwegen, zoals de handel in gebruikte autobanden en waterplanten.

VWS stelt vervolgens alleen een kleine kring van betrokkenen op de hoogte (bloemenhandelaren, Arbeidsinspectie), die vervolgens door RIVM, SZW en de branche nader wordt geïnformeerd.²⁸ VWS brengt de vondst van tijgermuggen en het advies van het RIVM niet in de publiciteit.

De Plantenziektenkundige Dienst begint met het monitoren van het aantal tijgermuggen dat in de kassen rondvliegt.

6. Overheidsbeleid: geen importverbod, maar...

VWS stelt naar aanleiding van het advies van het RIVM geen importverbod in, maar ontwikkelt een beleid dat bestaat uit de volgende elementen:

1. VWS vraagt bij het ministerie van VROM om vrijstelling om tijdelijk een niet-toegelaten biocide te kunnen toepassen voor de bestrijding van larven van tijgermuggen in lucky bamboo op water;
2. er wordt overleg gevoerd met de branche van importeurs, wat uiteindelijk resulteert in het sluiten van een convenant;
3. VWS zegt toe dat zij initiatieven neemt om op Europees niveau tot afspraken te komen;
4. er wordt onderzoek uitgevoerd onder coördinatie van het RIVM.

6.1 (Verlenging) vrijstelling van Bestrijdingsmiddelenwet

6.1.1 Gang van zaken en toetsing aan de wet

Op 24 februari 2006 verzoekt VWS bij brief aan VROM om medewerking aan maatregelen om de import van tijgermuggen via lucky bamboo te voorkomen.²⁹ Deze brief wordt gevolgd door een brief van 28 maart 2006 aan VROM, met het verzoek om vrijstelling te verlenen van het op grond van het Bestrijdingsmiddelenwet geldende verbod om een middel te gebruiken voor een ander doel dan waarvoor het is toegelaten. Het betreft het bestrijdingsmiddel Vectobac AS 12, met als werkzame stof *Bacillus thuringiensis israeliensis*.³⁰

VROM verleent op 19 mei 2006³¹ op grond van artikel 16a van de wet³² een tijdelijke vrijstelling voor het gebruik van het middel voor bestrijding van tijgermuggenlarven³³ in het water waarin de lucky

²⁶ Zie http://www.minvws.nl/images/tijge001_tcm19-142432.pdf, pagina 1-3

²⁷ Infectiebulletin jaargang 16 nummer 08 2005 (pagina 275-277)

²⁸ Zie bijvoorbeeld <http://www.kiza.nl/datafiles/Aziatische%20Tijgermug-informatiefolder.doc>

²⁹ Brief is begin maart 2007 opgevraagd in kader van WOB-verzoek; nog niet ontvangen.

³⁰ Brief is openbaar en kan worden opgevraagd bij VWS.

³¹ Gepubliceerd in Stcrt 29 mei 2006, 102.

bamboe staat of komt te staan. De vrijstelling wordt verleend voor het wettelijke maximum van 120 dagen. De vrijstelling loopt dus af op 18 september 2006.

VWS verzoekt sindsdien al twee maal om verlenging van de termijn met 120 dagen (op 7 augustus 2006³⁴ en 29 januari 2007³⁵) en VROM honoreert deze verzoeken.³⁶

De tekst van de artikelen, bijlage en toelichting van de drie besluiten zijn op enkele details na identiek en de ingangsdatum van het opvolgende besluit valt steeds (vrijwel) samen met de einddatum van het voorgaande besluit. Het tweede en derde besluit moeten dus feitelijk worden aangemerkt als een verlenging van de geldigheidstermijn van het eerste besluit.

Gesteld kan worden dat de vrijstelling en de achtereenvolgende besluiten tot verlenging zijn verleend in strijd met de wet, om de volgende redenen:

- *het gevaar was te voorzien - zeker door de importeurs - sinds de VS in 2001 tijgermuggen in lucky bamboe aantreffen en om die reden een importverbod uitvaardigden.*
- *bij aanvang van de eerste en tweede verlenging was het gevaar inmiddels al minstens een jaar bekend en ook voor het ministerie van VWS te voorzien.*
- *het gevaar was op andere wijze te bestrijden (zeker op het moment van de verlengingsbesluiten), namelijk door de invoer van lucky bamboe op water te verbieden (zoals het RIVM ook al had geadviseerd). Uit niets blijkt dat deze mogelijkheid in de overwegingen bij de totstandkoming van het besluit is meegenomen.*
- *de verlengingen van de vrijstelling zijn bovendien in strijd met de wet omdat een vrijstelling op basis van artikel 16a voor ten hoogste 120 dagen mag worden verleend, en de wet niet de mogelijkheid biedt om een verleende vrijstelling na afloop van deze termijn te verlengen.*
- *om bovengenoemde redenen is de vrijstelling (en de verlenging daarvan) tevens in strijd met de Europese Biocidenrichtlijn.*

6.1.2 Het op basis van de vrijstelling toegestane gebruik

In de vrijstelling is nauwkeurig aangegeven waarvoor het vrijgestelde middel mag worden gebruikt: "Toegestaan is uitsluitend het gebruik als bestrijdingsmiddel voor het bestrijden van de Aziatische tijgermug (*Aedes albopictus*) in *Dracaena* op water (Lucky bamboe)."

Dit betekent dat het middel alleen binnen de kassen gebruikt mag worden bij de lucky bamboe. Situaties waarbij binnen de kassen op andere plaatsen of bij andere planten larven worden aangetroffen en situaties waarbij de muggen de kassen zijn uitgevlogen en in de vrije natuur voor nageslacht hebben gezorgd in de vorm van larven, kunnen dus met deze vrijstelling niet worden bestreden.

Het vrijgestelde middel mag ook niet worden gebruikt om eieren van de tijgermug te bestrijden, en is daar waarschijnlijk ook niet geschikt voor. Er zijn geen middelen toegelaten die hiervoor gebruikt kunnen worden, noch heeft VWS hiervoor vrijstelling aangevraagd. De eitjes kunnen dus in Nederland met geen enkel middel bestreden worden.

6.2. Convenant met importeurs

6.2.1 Overleg in DPNL-verband

Na een overleg op 6 april 2006 in Aalsmeer³⁷ nodigt VWS betrokkenen bij brief van 13 april 2006³⁸ uit voor een overleg in het kader van het Regulier Overleg Warenwet (ROW). In de brief wordt

³² Relevante tekstgedeelten van artikel 16a van de Bestrijdingsmiddelenwet 1962:

1. Onze betrokken Minister kan in bijzondere omstandigheden van het bepaalde in de artikelen 2, eerste lid, en 10, eerste en tweede lid, **voor ten hoogste 120 dagen**, vrijstelling of ontheffing verlenen:

b. voor zover het biociden betreft, voor zover noodzakelijk wegens een **onvoorzien, niet op andere wijze te bestrijden gevaar**.

³³ Voor bestrijding van de volwassen tijgermuggen waren al toegelaten middelen op de markt; voor bestrijding van de eieren is echter geen middel toegelaten en is merkwaardigerwijze door VWS geen vrijstelling gevraagd

³⁴ Verzoek is openbaar gemaakt en op te vragen bij Ministerie VWS.

³⁵ Verzoek is in kader van WOB-verzoek begin maart 2007 opgevraagd, maar nog niet ontvangen.

³⁶ Stcrt. 15 september 2006, 180 en Stcrt. 5 maart 2007, 45.

³⁷ Stukken m.b.t. dit overleg op 6 april 2006 zijn begin maart 2007 opgevraagd in kader van WOB-verzoek, maar nog niet ontvangen.

aangekondigd: “Het is de bedoeling op basis van de Warenwet een wettelijke maatregel op te stellen om in ieder geval de import van *Dracaena* op waterbasis te stoppen. (...) Een en ander moet nog voor de zomer leiden tot de eerdergenoemde stop van de import van de tijgermug in 'lucky bamboo'.” Op 4 mei 2006 vindt dit zogeheten Deskundigen-overleg Productwetgeving Niet-Levensmiddelen (DPNL) over lucky bamboo plaats, in het kader van het Regulier Overleg Warenwet. Uit het verslag³⁹ blijkt dat er 13 (!) deelnemers vanuit de branche aan het overleg deelnamen, tegenover 4 personen vanuit VWS, één vanuit de Plantenziektenkundige Dienst en één vanuit de VWA. In weerwil van de ferme taal van de uitnodigingsbrief, en hoewel door enkele deelnemers van VWS tijdens de vergadering nog wel de nodige twijfels worden geuit over de wenselijkheid van een convenant (in plaats van een wettelijke regeling), wordt er uiteindelijk gekozen voor het opstellen van een convenant. Daarbij is men blijkens het verslag uitgegaan van de (onjuiste!) aanname dat men een importeur zou kunnen dwingen om het convenant te ondertekenen.⁴⁰ Belangrijke afspraak tijdens het overleg is dat een geaccrediteerde instelling in China zou controleren of de werkwijze adequaat was. Ook hiervan is in het convenant niets terug te vinden.

6.2.2 Persbericht VWS naar aanleiding van het convenant

Op 19 oktober 2006 wordt bij de Oriental Group te Bleiswijk (één van de importeurs) een convenant ondertekend door het ministerie van VWS, een aantal importeurs en het Hoofdbedrijfschap Agrarische Groothandel Bloemen en Planten. Naar aanleiding hiervan wordt door VWS een persbericht uitgebracht.⁴¹

In het persbericht worden opmerkelijk genoeg slechts 7 bedrijven genoemd, terwijl er 10 het convenant hebben ondertekend.

Er wordt alleen over het risico van knokkelkoorts gesproken; alle andere risico's (overdracht van ruim 20 andere virussen, effecten op het welzijn en de economie, effecten op biodiversiteit) worden genegeerd.

Een besmetting met het dengue virus wordt nogal luchtig afgedaan als een griepje, heel soms verschijnselen van ernstige griep. De mogelijk zeer ernstige en zelfs dodelijke gevolgen van een tweede besmetting (met een ander serotype), worden niet genoemd.

*Er staat letterlijk: "de meeste importeurs willen verspreiding van deze ziekte voorkomen". Kennelijk zijn er dus ook importeurs die de verspreiding van deze ziekte **niet** willen voorkomen.*

In persbericht wordt – op de hierboven genoemde uitzondering na - steeds gesproken over 'de importeurs van lucky bamboo op waterbasis'. Hiermee wordt de suggestie gewekt dat alle importeurs van lucky bamboo op waterbasis het convenant zouden hebben ondertekend. Dit is echter bezijden de waarheid: ruim de helft van de importeurs heeft het convenant niet ondertekend en is er dus niet aan gebonden.

Het persbericht rept met geen woord over de invoeringstermijn van minimaal 2 jaar. Door dit te verzwijgen wordt de suggestie gewekt dat de maatregelen per direct moeten worden genomen en dat er dus snel een veilige situatie wordt bereikt.

De suggestieve teksten in het persbericht - over de mate waarin het convenant door de branche ondertekend is en de termijn waarop maatregelen moeten zijn getroffen - worden overgenomen door de kranten⁴² zodat het publiek nu in de veronderstelling verkeert dat het convenant door alle betreffende importeurs is ondertekend en de beschreven preventieve maatregelen onmiddellijk zijn uitgevoerd.

6.2.3. Het convenant: kanttekeningen bij publicatie, motivatie en inhoud

De tekst van het convenant is niet in de Staatscourant geplaatst. Ook is het niet met de zoekfunctie te vinden op de site van het ministerie van VWS, dan wel enige andere betrokken partij.

³⁸ Is openbaar gemaakt in kader van WOB verzoek en op te vragen bij VWS

³⁹ Is te vinden op [http://www.row.minvws.nl/upload/row/dpnl.%2004-05%20\(lucky%20bamboo\).doc](http://www.row.minvws.nl/upload/row/dpnl.%2004-05%20(lucky%20bamboo).doc) In het kwartaalbericht van het Regulier Overleg Warenwet april – juni 2006 is een beknopte versie opgenomen,

⁴⁰ “VWS en het bedrijfschap zullen alle betrokken bedrijven het protocol toezenden en er op wijzen dat dit in acht moet worden genomen.” “Ook nieuwe spelers zullen zich aan het protocol moeten houden. Je mag alleen importeren als je aan de voorwaarden voldoet.”

⁴¹ Zie <http://www.minvws.nl/nieuwsberichten/vgp/2006/afpraak-over-aanpak-tijgermug-in-bamboeplantjes.asp>

⁴² Zie bijvoorbeeld bericht in AD van 19 oktober 2006 <http://www.ad.nl/diagnose/article725820.ece>

Op basis van de Aanwijzingen voor convenanten⁴³, die door VWS moeten worden nageleefd, staat in aanwijzing 25 dat een convenant moet worden gepubliceerd in de Staatscourant. Dit voorschrift is dus niet nageleefd.

Vreemd genoeg is het convenant evenmin te vinden op de site van VWS of enige andere ondertekenende partij. Dat is des te vreemder omdat een van de afspraken in het convenant luidt: "Partijen zetten zich in om zoveel mogelijk bekendheid te geven aan dit convenant" (zie artikel 7).

Na veel surfen op Internet bleek te tekst - vrijwel onvindbaar – vermeld op de site van het eerdergenoemde ROW-overleg.⁴⁴ Hieronder een aantal kanttekeningen bij enkele onderdelen van de tekst, met aan het eind een terugblik op de gemaakte afspraken uit het DPNL-overleg.

[Overwegingen om convenant te sluiten in plaats van uitvaardigen wetgeving; voorzorgsbeginsel] Hier wordt gesuggereerd dat, zo lang er nog zaken onzeker zijn, men geen wetgeving kan uitvaardigen, maar wel met een convenant kan werken. Dit is een onjuiste voorstelling van zaken. Zowel wetgeving als een convenant zijn manieren om iets te regelen, teneinde een bepaald doel te bereiken. In het onderhavige geval is het doel om een zodanige situatie te bereiken dat er geen tijgermuggen meer worden ingevoerd via de import van lucky bamboo. Om dit doel te bereiken is het essentieel dat alle importeurs bij voortdurend aan de regeling gebonden zijn.

Uit het feit dat slechts de helft van de importeurs bereid was om het convenant te ondertekenen blijkt dat het sluiten van een convenant hier geen geschikte manier was om tot regulering te komen. De overige importeurs zijn niet aan het convenant gebonden en kunnen vrijelijk doorgaan met importeren van lucky bamboo, inclusief de daarin voorkomende tijgermuggen.

Onder deze omstandigheden is de enige manier om het gestelde doel te bereiken het uitvaardigen van wetgeving, waar alle importeurs aan gebonden zijn. Dus ook degenen die onwillig zijn, degenen die tussentijds het convenant opzeggen en degenen die – na het inwerkingtreden van het convenant – starten met de import van lucky bamboo.

Daarnaast bevatten de Aanwijzingen voor de convenanten nog enkele aanwijzingen die pleiten tegen regulering via een convenant. Er zijn hier belangen van derden (bijvoorbeeld werknemers, omwonenden en anderen) in het geding, die onvoldoende worden beschermd via het convenant. Aanwijzing 3 noemt dit een reden om geen convenant te sluiten. Aanwijzing 3 bevat daarnaast ook de eis dat de convenantpartijen betrouwbaar moeten zijn. In paragraaf 4.2 is aangegeven dat zij redelijkerwijs al sinds 2001 op de hoogte zouden moeten zijn van de mogelijke aanwezigheid van tijgermuggen in de ingevoerde ladingen lucky bamboo. Het feit dat er kennelijk importeurs zijn die vier jaar later nog steeds geen afdoende maatregelen hebben genomen, doet ernstige twijfels rijzen over hun verantwoordelijkheidsgevoel.

Tot slot kan worden gesteld dat het doel van de regulering samenvalt met de uitvoering van een bepaling uit het Biodiversiteitsverdrag (zie paragraaf 8.2). Nu de EU dit Verdrag mede namens Nederland heeft ondertekend, kan daarmee worden gesteld dat sprake is van implementatie van een EU-besluit. Volgens aanwijzing 4 wordt hiervoor in principe niet is de convenantsvorm gebruikt.

De stelling dat niet kan worden gehandeld "omdat er onvoldoende gekwalificeerde en gekwantificeerde informatie voorhanden is", is om twee redenen in strijd met het voorzorgsprincipe zoals dat in de EU aanvaard is met betrekking tot het milieubeleid. Er is al een **recht** om het voorzorgsprincipe te hanteren als er gevreesd moet worden voor significante milieuschade.⁴⁵

En in het geval van de tijgermug, waarbij gevreesd moet worden voor ernstige en onomkeerbare milieuschade, **moet** er zelfs gehandeld worden.⁴⁶

Artikel 2 [inspanningsverplichting]

⁴³ Gepubliceerd in Staatcourant 27 januari 2003, nr. 18.

⁴⁴ Zie op <http://www.row.minvws.nl/upload/row/convenant%20lucky%20bamboo.pdf>

⁴⁵ "Wanneer er, op basis van de best beschikbare informatie, redelijke gronden zijn om te vrezen voor significante milieuschade, mag effectieve en proportionele actie ondernomen worden om die schade te voorkomen en/of tegen te gaan, mede in situaties van wetenschappelijke onzekerheid aangaande de oorzaak, omvang en/of waarschijnlijkheid van de mogelijke schade."

⁴⁶ "Wanneer er, op basis van de best beschikbare informatie, redelijke gronden zijn om te vrezen voor ernstige en/of onomkeerbare milieuschade, moet effectieve en proportionele actie ondernomen worden om die schade te voorkomen en/of tegen te gaan, mede in situaties van wetenschappelijke onzekerheid aangaande de oorzaak, omvang en/of waarschijnlijkheid van de mogelijke schade. ". Zie Nederlandse samenvatting proefschrift van Arie Trouwborst "Precautionary rights and duties of states (BRILL Academic Publishers ISBN 90 04 15 21 21)

Er is slechts sprake van een inspanningsverplichting, geen resultaatverplichting (bijvoorbeeld: op datum X voeren de ondertekenende importeurs geen eitjes en larven van tijgermuggen meer in). Onduidelijk is waarom daar niet voor is gekozen. Een inspanningsverplichting is veel moeilijker te handhaven dan een resultaatverplichting, en heeft in de Aanwijzingen voor de convenanten dan ook niet de voorkeur (zie aanwijzing 7).

Artikel 3 [inwerkingtreding, werkingsduur, verlenging, evaluatie en opzegging]

In aanwijzing 20 staat dat de gronden, wijze en termijn van opzegging zo duidelijk mogelijk moeten worden geregeld.

Een importeur die heeft ondertekend, hoeft alleen maar te overleggen met de anderen, en kan daarna het convenant opzeggen. Er is dus helemaal niets geregeld over de gronden, wijze en termijn van opzegging. Uit de tekst moet worden opgemaakt dat voor een opzegging niet vereist is dat de andere ondertekenaars (zoals VWS) het met die opzegging eens moeten zijn, noch dat daar enige sanctie aan verbonden is. Doordat niet alle importeurs het convenant hebben ondertekend, verkeren importeurs die wél hebben ondertekend in een uit oogpunt van concurrentie nadeliger positie (zij "moeten" immers maatregelen nemen en dus extra kosten maken). Dit maakt het verleidelijk om het convenant op te zeggen (ze hebben er ook verder geen voordeel van).

Artikel 5 [monitoring, invoeringstermijn]

Binnen het kader van het convenant kunnen de ondertekenende bedrijven tot minimaal 1 november 2008 gewoon eitjes en larven van tijgermuggen blijven invoeren. "Minimaal", omdat blijkens artikel 3, tweede lid, het convenant ook kan worden verlengd. Dit betekent dat de einddatum en dus de invoeringstermijn nog verder naar achteren kan komen te liggen! Door een zo lange termijn te stellen wordt de kans onacceptabel groot dat de mug zich hier gaat vestigen en verspreiden, en er een onomkeerbare situatie ontstaat.

Artikel 6 [Europese afspraken]

Voor wat daar tot nu toe van is terechtgekomen: zie paragraaf 6.3

Artikel 8 [toetreding]

Op grond van lid 3 gelden voor de toetreders "de rechten en verplichtingen uit het convenant". Rechten worden in het convenant echter niet toegekend aan de ondertekenende importeurs, alleen verplichtingen. Wat voor belang heeft importeur dan om toe te treden tot het convenant?

Bijlage: [eisen en verplichtingen]

Deze bepalingen zijn zodanig geformuleerd dat niet duidelijk is wat er nou precies moet gebeuren. Daarmee zijn ze dus ook niet handhaafbaar.

Gebruik van de term "gewasbeschermingsmiddel"⁴⁷ in voorschrift 1 en 2 brengt met zich mee dat deze voorschriften niet doelmatig zijn. Aangezien de tijgermug geen gewassen aantast, is het voorschrijven van het gebruik van een gewasbeschermingsmiddel in deze situatie ondoelmatig. Het is zeer goed mogelijk dat het gebruikte middel totaal geen effect heeft op de aanwezige tijgermuggen, larven en eitjes.

Een groot deel betreft in Azië te treffen maatregelen. Naleving is niet te controleren en wordt ook niet gecontroleerd.⁴⁸

Doordat niet alle importeurs het convenant hebben ondertekend, staan degenen die dat wel hebben gedaan vanuit concurrentie-overwegingen onder druk om de hand te lichten met de uitvoering van de maatregelen (waarop vanwege de vaagheid ervan toch al niet of nauwelijks toezicht mogelijk lijkt).

⁴⁷ Op grond van artikel 1 van de Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden is een gewasbeschermingsmiddel:

werkzame stof of preparaat dat één of meer werkzame stoffen bevat, bestemd of aangewend om:

- 1° planten of plantaardige producten te beschermen tegen alle schadelijke organismen of de werking daarvan te voorkomen;
- 2° levensprocessen van planten te beïnvloeden, voor zover het niet gaat om nutritieve stoffen;
- 3° plantaardige producten te bewaren;
- 4° ongewenste planten te doden; of
- 5° delen van planten te vernietigen of een ongewenste groei van planten af te remmen of te voorkomen;

(Staatsblad 2007, 125)

⁴⁸ Telefonische mededeling van W.Lammers van de Plantenziektkundige Dienst op 1 december 2006

Er wordt gesproken over 'vervanging' van het water (voorschrift 7), kennelijk omdat er ondanks alle andere voorschriften rekening mee wordt gehouden dat er eitjes of larven in het water kunnen zitten. Er wordt echter op geen enkele wijze geborgd dat het te vervangen water zodanig wordt behandeld dat er geen kans is dat de aanwezige eitjes en larven uitgroeien tot muggen.

Conclusies over het convenant in relatie tot het DPNL-overleg:

Tijdens het DPNL-overleg is een aantal criteria genoemd die als essentieel werden aangemerkt voor de inhoud van het convenant en de binding daaraan, maar die geen werkelijkheid zijn geworden:

- *“toezicht in China door geaccrediteerde instelling”: is niet geregeld.*
- *“alle importeurs eraan binden”: is niet gelukt.*
- *“VWS wil geen tijgermug op deze wijze in Nederland krijgen”: minimaal de komende 2 jaar is in kader van het gesloten convenant geaccepteerd dat de muggen in Nederland blijven komen.*
- *“-Bedrijven die dit protocol toepassen, zouden dan moeten aantonen dat de kwaliteit van het bedrijfsproces adequaat geborgd is, hetgeen bijvoorbeeld zou kunnen door het te laten certificeren door een erkende organisatie”: is niet in het convenant geregeld.*

6.3 Probleem aankaarten binnen de EU

Ingevolge het convenant (artikel 6) zal VWS het probleem op zo kort mogelijke termijn aankaarten binnen de EU.

Het enige document dat VWS in dit verband op verzoek van de auteur openbaar heeft gemaakt, betreft een notificatie van het convenant op basis van richtlijn 98/34/EG, aangezien dit document mogelijk technische voorschriften bevat.⁴⁹ Hoewel daar door auteur uitdrukkelijk om is gevraagd, heeft VWS tot op heden geen documenten openbaar gemaakt waaruit blijkt dat zij initiatieven heeft genomen om het probleem op Europees niveau te gaan oplossen.

6.4. Onderzoek van RIVM

Het RIVM voert sinds medio 2006 in opdracht van VWS een onderzoek uit naar de tijgermug.⁵⁰ Dit onderzoek, waarmee een bedrag van bijna 300.000 euro is gemoeid, zal volgens de laatste berichten⁵¹ pas op zijn vroegst in juli 2008 gereed zijn. Bij het onderzoek zijn naast het RIVM tevens betrokken de Plantenziektenkundige Dienst en de Wageningen Universiteit. Het onderzoek richt zich op de volgende vragen:⁵²

- ***Wat is de omvang van de introductie van de tijgermug in Nederland?***

Onderzoek bij alle importeurs in de kas

Bij alle bedrijven die Lucky bamboo importeren wordt één Liberty Plus-val (werkend op propaangas) geplaatst bij elke inspectielocatie (= locatie waar de Plantenziektenkundige Dienst zijn reguliere fytosanitaire inspecties uitvoert en waar de containers worden geopend). Elk bedrijf wordt eens in de twee weken door de Plantenziektenkundige Dienst bezocht om de vallen te legen en de gasfles te vervangen.

Onderzoek bij in totaal drie buurbedrijven

Daarnaast worden bij de drie grootste lucky bamboo importeurs (waarvan werd aangenomen dat die daarmee ook de grootste risico's op muggenverbreiding zouden opleveren⁵³) in totaal drie

⁴⁹ Zie http://www.minvws.nl/images/tijge001_tcm19-142432.pdf, p. 21- 25.

⁵⁰ Offerte, onderzoeksplan en opdrachtverlening: Zie http://www.minvws.nl/images/tijge001_tcm19-142432.pdf p. 6-20.

⁵¹ Antwoorden op Kamervragen van het Kamerlid Ouwehand over de aanpak van de invasie van de tijgermug, te vinden op <http://www.minvws.nl/kamerstukken/vgp/2007/antwoorden-op-kamervragen-van-ouwehand-over-de-aanpak-van-invasie-van-de-tijgermug.asp>

⁵² De (voorlopige) onderzoeksgegevens zijn begin maart 2007 i.k.v. WOB-verzoek opgevraagd bij VWS, maar nog niet vrijgegeven.

buurbedrijven bezocht. Het betreft kantoren en glastuinbouwbedrijven binnen een straal van 250 meter rond de betreffende importeurs. Per buurbedrijf worden drie ovipositie-vallen geplaatst (speciale bekertjes met water waarin de muggen hun eitjes leggen). Ook deze vallen worden eens per 2 weken geleegd. Alle gevangen muggen worden na identificatie en registratie naar het RIVM gezonden voor onderzoek op virussen (o.a. dengue).

- **Heeft de tijgermug zich permanent in Nederland gevestigd, en zo ja, waar?**

Onderzoek in en rond één kas

Binnen en rond één kas waar van augustus 2005 t/m januari 2006 regelmatig tijgermuggen werden aangetroffen wordt een bemonsteringsprogramma uitgevoerd. Dit houdt in dat binnen de kas twee Liberty Plus-vallen worden geplaatst en in een straal van 5 kilometer rond het bedrijf zes van deze vallen. Daarnaast worden er in en rond de kas in totaal 30 ovipositie-vallen geplaatst. Aangetroffen larven worden ter identificatie opgekweekt. Tevens worden volwassen tijgermuggen op hun rustplaatsen gevangen en levend naar het Laboratorium voor Entomologie in Wageningen gebracht. De muggen worden onderzocht op inseminatie en ei-ontwikkeling.

Onderzoek op twee andere locaties, nabij bovengenoemde locatie

Op deze locaties wordt een monitoring voortgezet met vier Liberty Plus-vallen. Op één van deze locaties werden in bovengenoemde periode regelmatig tijgermuggen gevangen, op de andere niet.

- **Zijn de Nederlandse tijgermuggen drager van het denguevirus en kunnen ze deze ziekte in Nederland verspreiden?**

Alle tijgermuggen die tijdens de bovengenoemde onderzoeken worden gevangen, worden door het RIVM onderzocht op aanwezigheid van het denguevirus. Vanwege het feit dat uit onderzoek in Zuid-Oost Azië is gebleken dat de mate van voorkomen van het denguevirus in tijgermuggen sterk kan verschillen (van 1,7 % tot 20,7% van de populatie) en het feit dat dit o.a. seizoensafhankelijk is, moeten er minstens 2000 muggen worden geanalyseerd om met een acceptabel betrouwbaarheidsinterval conclusies te kunnen trekken.

“Er zal ook op andere relevante flavi-virussen worden geanalyseerd.” Niet vermeld is welke.

- **Hebben medewerkers in de kassen en de inspecteurs van de PD een infectie met het denguevirus opgelopen en wat is de overlast?**

Aan de hand van een vragenlijst gaat het RIVM na in welke mate de mogelijk blootgestelde personen (werknemers in de kassen en inspecteurs van de Plantenziektenkundige Dienst) overlast hebben van de tijgermuggen. Daarnaast wordt (op vrijwillige basis) bloed bij hen afgenomen, dat wordt onderzocht op dengue, Japanse encefalitis, West Nile virus, gele koorts en TBE (= Tick-borne Encefalitis; een virus dat door teken wordt overgebracht).⁵⁴

Om in het kader van dit onderzoek betrouwbare uitspraken te kunnen doen, moet bloed worden afgenomen en geanalyseerd van tenminste 40 mogelijk blootgestelde personen en een controlegroep van 160 personen.

Door het RIVM is een brochure over het onderzoek gemaakt en op hun site gepubliceerd⁵⁵.

Eind februari 2007 is een nieuwsbrief over het onderzoek op de website gezet, gedateerd december 2006.⁵⁶

⁵³ Deze aanname is onjuist gebleken, gezien de nota van de Plantenziektenkundige Dienst aan VWS van 13 november 2006. Dit stuk is openbaar en op te vragen bij VWS.

⁵⁴ Onduidelijk is waarom in een onderzoek dat gericht is op mogelijke overdracht van virussen door tijgermuggen, het bloed van de mogelijk blootgestelde personen wordt geanalyseerd op virussen die door teken worden overgedragen.

⁵⁵ Zie http://www.rivm.nl/cib/binaries/Brochure%20tijgermugalgemeen_definitief_tcm92-36325.pdf

⁵⁶ Zie http://www.rivm.nl/cib/binaries/Nieuwsbrief%201%20def%20201206_tcm92-36326.pdf

7. Andere relevante ontwikkelingen

7.1 Toename Nederlandse patiënten met dengue en Chikungunya

Toename infecties met het denguevirus

In 2005 zijn opvallend veel infecties met het denguevirus in de Virologische Weekstaten gemeld. Het gaat om 48 patiënten in 2005 (ten opzichte van 15 in 2004 en 12 in 2003). De meeste gevallen waren in het vierde kwartaal van 2005. Het is aannemelijk dat dit vooral importgevallen betreft, dus geen gevallen die zijn te wijten aan de import van *Aedes albopictus* via *Dracaena*'s uit China.^{57 58} In 2006 zijn er nog meer dengue-patiënten gemeld dan in 2005, namelijk 60.⁵⁹

Nederlandse patiënten met Chikungunya

Na verscheidene andere Europese landen zijn in 2006 voor het eerst ook in Nederland patiënten met een Chikungunya-virusinfectie bekend geworden. Het ging om 2 patiënten die op vakantie waren geweest op Mauritius, waar in dat jaar een uitbraak van Chikungunya was. In Frankrijk werden tussen april 2005 en juni 2006 maar liefst 766 patiënten met Chikungunya geïdentificeerd. Het merendeel van de patiënten heeft de infectie opgelopen op Réunion, een Frans overzees departement. Frankrijk heeft surveillance ingesteld naar Chikungunya-virusinfecties en naar de vector *Aedes albopictus*. Deze muggensoort komt in Zuidoost-Frankrijk en op Corsica voor. De kans op verspreiding van Chikungunya in Frankrijk lijkt vooralsnog klein. Europese importgevallen zijn de komende tijd mogelijk ook te verwachten vanuit India. In de staten Andhra Pradesh, Karnataka, Maharashtra, Tamil Nadu en Madhya Pradesh is een toename van het aantal patiënten met Chikungunya vastgesteld.⁶⁰

7.2. Waarnemingen van tijgermuggen in Nederland

Op verschillende websites (met name weblogs) wordt, onder andere naar aanleiding van berichten en foto's van de mug in kranten en nieuwssites, melding gemaakt van de aanwezigheid van tijgermuggen in Nederland.⁶¹

In "Staat van Infectieziekten in Nederland, 2000-2005"⁶², is te lezen:

"Momenteel wordt onderzocht of de mug [= de tijgermug] kans heeft gezien om zich permanent te vestigen in Nederland. Permanente vestiging betekent de aanwezigheid van een nieuw reservoir voor een voor Nederland nieuwe groep gezondheidsbedreigende virussen."

Ook uit het onderzoeksplan van het RIVM is af te leiden dat tijgermuggen op een aantal locaties niet alleen binnen, maar ook buiten de kassen zijn aangetroffen. Dit zelfs gedurende een langere tijd (augustus 2005 tot januari 2006). Uit niets blijkt dat na deze vondsten direct bestrijdingsmaatregelen zijn genomen. Mocht er al bestrijding zijn uitgevoerd, dan lijkt dit, vanwege de lange duur van de waarnemingen, niet snel tot resultaat te hebben geleid.

⁵⁷ Infectieziektenbulletin jaargang 17 nummer 02 2006 (pagina 43-44)

⁵⁸ Uit een e-mailwisseling in april 2007 met mw. M. Koopmans van het RIVM kan worden afgeleid dat er sprake is van een gebrekkige registratie van gegevens van dengue-patiënten, waardoor niet in alle gevallen vaststaat waar zij voorafgaand aan hun ziekte hebben verbleven. Door die onvolledige gegevens kan niet worden uitgesloten dat de patiënten in Nederland zijn geïnfecteerd. Mevrouw Koopmans acht deze kans echter minimaal

⁵⁹ Infectieziektenbulletin jaargang 18 nummer 01 2007.

⁶⁰ Infectieziektenbulletin jaargang 17 nummer 09 2006 (pagina 311-313).

⁶¹ Zie o.a. bij <http://plutone.labarca.nl/>, www.zadelkamer.nl, <http://frontpage.fok.nl/nieuws/67172>, <http://www.prikpagina.nl/read.php?f=185&i=3049&t=3049>

⁶² Bijlage bij Infectieziektenbulletin, jaargang 17 nummer 09 2006 (pagina 16-23) (http://www.rivm.nl/infectieziektenbulletin/bul1709_bijlage/hst4.html)

Omdat de tijgermug een opvallende verschijning is waarbij gedrag en bulten sterk afwijken van inheemse muggensoorten, zouden waarnemingen zeer serieus moeten worden genomen en zou actie moeten worden ondernomen in de vorm van nader onderzoek ter plaatse en bestrijding van alle aanwezige tijgermuggen. Tot nu toe blijkt daar niets van.

7.3 Plantenziektenkundige Dienst meldt VWS dat convenant tekortschiet

Op 13 november 2006 (dus nog geen twee weken na inwerkingtreding van het convenant) meldt de Plantenziektenkundige Dienst bij nota aan het Ministerie van VWS⁶³ dat het convenant onvoldoende inspeelt op de risico's die in de praktijk door de dienst worden waargenomen. Het convenant richt zich namelijk alleen op de import van lucky bamboe op water, terwijl 98% van de tijgermuggen die door de dienst in de kassen worden gevangen, zich bevinden in bedrijven die de plantjes op gel importeren. Bovendien wordt 75% van de gevangen muggen gevonden op drie bedrijven die het convenant **niet** hebben ondertekend. Deze bedrijven nemen slecht 2% van de import van lucky bamboe voor hun rekening

Mede naar aanleiding hiervan verschijnt een artikel in Bionieuws.⁶⁴

Merkwaardig is dat in de nieuwsbrief over het RIVM-onderzoek, gedateerd december 2006 en op de website gepubliceerd eind februari 2007⁶⁵ het convenant wel aan de orde komt, maar niet de alarmerende nota van de Plantenziektenkundige Dienst van 13 november 2006.

7.4 Toenemende aandacht voor invasieve exoten

Eind 2006 zendt het ministerie van LNV een concept van de Beleidsnota Invasieve exoten naar belangstellenden, voor commentaar⁶⁶. Opvallend is dat daarin met geen woord over de tijgermug wordt gerept, en als voorbeeld van een diersoort die een risico vormt voor de volksgezondheid wel de vuurmier wordt genoemd vanwege de hevige allergische reacties die haar beet tot gevolg kan hebben. In februari 2007 verscheen in de Telegraaf een artikel⁶⁷ naar aanleiding van de presentatie van het boek *Biological globalisation - Bio-invasions and their impacts on nature, the economy and public health*.⁶⁸ De auteurs Wouter van der Weijden, Rob Leewis en Pieter Bol besteedden in hun presentatie speciale aandacht aan de ontoereikende aanpak van de tijgermug. Onder meer werd gerefereerd aan de eerder genoemde nota van de Plantenziektenkundige Dienst van 13 november 2006, waaruit bleek dat gel niet effectief werkt en dat niet alle importeurs meewerken aan de maatregelen.

7.5. Kamervragen over de aanpak van de tijgermug

Op 29 maart 2007 stelde het Tweede-Kamerlid Esther Ouwehand (Partij voor de Dieren) een reeks vragen aan de ministers van VWS, VROM en LNV. De vragen worden op 23 mei 2007 door de minister van VWS beantwoord, mede namens zijn collega's.⁶⁹

In antwoord op vraag 2 en 10 ontkennen de ministers dat door de voortdurende invoer van tijgermuggen:

- het welzijn van de bevolking zal worden aangetast;
- er economische schade zal ontstaan;
- er gevaren ontstaan voor de volksgezondheid en biodiversiteit;

⁶³ Kenmerk PDFRM/2006/4741; is openbaar en op te vragen bij VWS.

⁶⁴ Bionieuws 2007, nr. 2 van 03-02-2007, te vinden op www.bionieuws.nl

⁶⁵ http://www.rivm.nl/cib/binaries/Nieuwsbrief%201%20def%20201206_tcm92-36326.pdf

⁶⁶ Is openbaar en op te vragen bij het Ministerie van LNV

⁶⁷ De Telegraaf van 24 februari 2007, pagina TA15, te vinden op

http://www.musca.nl/nieuws_item.php?NID=68

⁶⁸ ISBN: 978-90-5011-243-7

⁶⁹ De vragen en antwoorden zijn onder meer te vinden op

<http://www.minvws.nl/kamerstukken/vgp/2007/antwoorden-op-kamervragen-van-ouwehand-over-de-aanpak-van-invasie-van-de-tijgermug.asp>

- er een groot risico bestaat dat een onomkeerbare situatie zal ontstaan en de tijgermug niet meer uit te roeien is;
- er aanzienlijke hoeveelheden bestrijdingsmiddelen zullen worden gebruikt om de hinder enigszins te beperken.

Het is opmerkelijk dat deze bewindspersonen alle risico's (gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek en ervaringen in andere landen) simpelweg ontkennen of bagatelliseren. Voor de ministers is een risico kennelijk pas een risico als de consequentie zich in praktijk voordoet. Maar dan is het kwaad al geschied en is het nog maar de vraag of erger kan worden voorkomen.

Op basis van voorlopige gegevens uit het RIVM-onderzoek (inzake de verspreiding van tijgermuggen buiten de kassen en de besmetting met het denguevirus) menen ze te kunnen stellen dat bovengenoemde effecten zich in Nederland niet voor zullen doen.

Uit het RIVM-onderzoeksplan (zie par.6.4) blijkt dat het vestigings- en verspreidingsonderzoek zeer beperkt van opzet is, waar het de verspreiding van tijgermuggen buiten de kassen betreft. Er zijn bij in totaal 3 buurbedrijven wat vallen geplaatst en tevens enkele vallen op twee locaties in de nabijheid van een locatie waar in het verleden tijgermuggen zijn aangetroffen. Slechts op die ene locatie wordt een uitgebreid vestigingsonderzoek uitgevoerd.

Bij het overgrote deel van de bedrijven wordt dus in het geheel niet onderzocht of de tijgermuggen zich buiten de kassen vestigen. Er is dus amper zicht op de verspreiding van tijgermuggen.

Voor onderzoek van tijgermuggen op het denguevirus zijn volgens het onderzoeksplan minstens 2000 gevangen muggen nodig. Volgens de nota die de Plantenziektenkundige Dienst op 13 november 2006 aan de Minister van VWS stond de teller in week 42 op 377 stuks. Het lijkt dus zeer onwaarschijnlijk dat ten tijde van de beantwoording van de kamervragen al de benodigde 2000 tijgermuggen waren gevangen. Dit betekent dat er aangaande de besmetting van muggen met het denguevirus nog geen betrouwbare uitspraken konden worden gedaan. Hetzelfde geldt mutatis mutandis waarschijnlijk ook voor het onderzoek naar besmetting van de medewerkers.

De geruststellende woorden van de Ministers zijn dus niet op feiten gebaseerd.

In antwoord op vraag 3 stellen de ministers dat de preventieve maatregelen die zij nu nemen in overeenstemming zijn met de nieuwe beleidsvoornemens voor invasieve exoten en het Biodiversiteitsverdrag.

Ook dit antwoord is enerzijds bijzonder duidelijk, maar anderzijds onthutsend. Het nemen van maatregelen waarvan iedereen kan zien dat ze boterzacht zijn en niet werken, wordt door de overheid gezien als het nemen van preventieve maatregelen waarmee voorkomen wordt dat invasieve exoten zich in Nederland vestigen.

In antwoord op vraag 4 stellen de ministers dat de tekst van het persbericht (dat in par. 6.2.2. wordt besproken) niet suggestief waren.

Dit kan niet anders betekenen dan dat alle journalisten het volgens de ministers verkeerd hebben begrepen.

In antwoord op vraag 5 halen de ministers de overwegingen uit het convenant aan.

Voor de kanttekeningen die hierbij geplaatst kunnen worden: zie par. 6.2.3.

Daarnaast stellen zij dat de voorlopige onderzoeksresultaten geen aanleiding geven om over te gaan tot een wettelijk verbod.

Voor de kanttekeningen die daarbij te plaatsen zijn: zie hierboven, bij opmerkingen op antwoord bij vraag 2 en 10.

In antwoord op vraag 6 geven de ministers aan dat er een convenant zal komen om ook de import van lucky bamboo op **gel** uiterlijk per 1 november 2008 vrij te krijgen van tijgermuggen en de larven en eitjes van deze mug.

Niet wordt vermeld op welke termijn dit convenant tot stand zal worden gebracht, en welk deel van de importeurs het convenant uiteindelijk zal ondertekenen.

In antwoord op vraag 7 proberen de ministers uit te leggen dat er geen sprake was van een verlenging van de eerdere vrijstelling, maar van steeds weer nieuwe vrijstellingen.

*Kanttekeningen hierbij werden reeds geplaatst in par. 6.1.1. Ter aanvulling: in de toelichting op de "tweede vrijstelling" geven de ministers nota bene aan dat VWS heeft verzocht om **verlenging** van de vrijstelling! De ministers spreken zichzelf dus tegen.*

In antwoord op vraag 8 en 9 stellen de ministers gesteld dat het convenant het instrument is waarmee de tijgermug uit Nederland moet worden geweerd.

Zo'n convenant is niet geloofwaardig als maar de helft van de importeurs het heeft ondertekend, als een ieder er op elk moment uit kan stappen, en als de ondertekenaars minstens tot 1 november 2008 de tijd krijgen "om zich in te spannen" een muggenvrije situatie te bereiken en als de voorgeschreven maatregelen vaag en niet handhaafbaar zijn (onder andere omdat ze in China moeten worden uitgevoerd).

"Voor de bestrijding van in Nederland aanwezige larven zal ik nagaan welke structurele maatregelen de bestrijdingsmiddelenwetgeving biedt".

Ondanks de uitspraken bij het antwoord op vraag 7, wil de Minister van VROM kennelijk geen vrijstellingen verlenen tot in het oneindige.

In antwoord op vraag 11 bevestigen de ministers impliciet dat de zorgplichten uit de Wet milieubeheer en het Besluit glastuinbouw mogelijkheden bieden om het verspreiden van tijgermuggen vanuit de kassen aan te pakken.

Dat biedt enig houvast, want hoewel de ministers het convenant uiteraard veel beter vinden dan toepassing van deze zorgplichtbepalingen, hebben die zorgplichtbepalingen toch wel een aantal voordelen boven het convenant. Een ervan is dat gemeenten bevoegd zijn om ze nader in te vullen en dus handhaafbaar te maken. Een ander is dat deze zorgplichtbepalingen voor iedereen gelden, ook voor degenen die geen behoefte voelen om een convenant te ondertekenen. Ook is van belang dat derden (bijv. omwonenden en milieu-organisaties) aan de gemeenten kunnen vragen om deze zorgplicht in deze situaties toe te passen en handhavend op te treden.

8. Conclusies m.b.t. huidige beleid

8.1 Beleid is traag en reageert niet adequaat op signalen deskundigen

Het valt op dat het Ministerie van VWS wel aan deskundige instanties vraagt om snel adviezen uit te brengen (en deze ook snel krijgt), maar daar vervolgens niet snel en adequaat op reageert. Voorbeelden zijn het RIVM-advies van oktober 2005 en de nota van de Plantenziektenkundige Dienst van 13 november 2006.

8.2 Beleid is niet effectief

Vastgesteld moet worden dat het convenant slechts door ongeveer de helft van de importeurs is getekend, de overige importeurs zijn op generlei wijze verplicht om ook maar enige preventieve maatregel te nemen.

In het convenant is het belangrijkste voorschrift geformuleerd als inspanningverplichting en daarmee nauwelijks handhaafbaar. Bovendien moeten veel van de voorgeschreven maatregelen in China worden genomen en daar wordt er geen toezicht op gehouden. Daarnaast zijn de te nemen maatregelen zodanig vaag geformuleerd dat ze zelfs in Nederland niet handhaafbaar zijn. Enkele maatregelen zijn op de keper beschouwd zelfs onzinnig. Tot slot geeft het convenant de ondertekenende importeurs minimaal nog tot 1 november 2008 de tijd om "zich in te spannen" om een muggenvrije situatie te bereiken.

Op basis van de voor de bestrijding van de larven verleende vrijstelling is er wel het recht, maar niet de plicht om een bestrijdingsmiddel te gebruiken. Uit het feit dat de muggen regelmatig in en om de kassen worden waargenomen, blijkt dat er niet (tijdig) bestreden wordt, dan wel dat de bestrijding niet effectief is. Voor bestrijding van de eitjes is er helemaal geen middel beschikbaar dat voor dat doel is toegelaten of vrijgesteld.

Op basis van openbaar gemaakte documenten is inmiddels bekend geworden dat tijgermuggen al gedurende langere tijd niet alleen binnen de kassen, maar ook daarbuiten worden aangetroffen. Voor het onderzoek dat het RIVM momenteel uitvoert is het essentieel dat er voldoende muggen rondvliegen die onderzocht kunnen worden. Dit staat op gespannen voet met een adequate preventieve aanpak.

Kortom: met het huidige beleid wordt door de overheid niet gewaarborgd dat snel een situatie wordt bereikt dat er zich geen tijgermuggen meer in Nederland kunnen verspreiden en vestigen.

8.3 Inbreuk op (inter)nationale wetten en rechtsbeginselen

Intussen wordt gehandeld in strijd met een aantal juridische rechtsbeginselen (met name het voorzorgbeginsel), voorschriften en aanwijzingen.

8.3.1. *Verdrag inzake biologische diversiteit*

Behoud van biodiversiteit is niet iets vrijblijvends. De Europese Unie heeft mede namens Nederland in 1992 het Verdrag inzake biologische diversiteit ondertekend. Hierin is de volgende verplichting te lezen⁷⁰:

“Elke Verdragsluitende Partij dient, voor zover mogelijk en passend, de binnenkomst van uitheemse soorten die bedreigend zijn voor ecosystemen, habitats of soorten te voorkomen, dan wel deze te beheersen of uit te roeien.”

Het Verdrag verplicht Nederland dus effectieve maatregelen te nemen om te voorkomen dat de tijgermug zich in Nederland vestigt en verspreidt. Door adequate maatregelen achterwege te laten, handelt de overheid in strijd met het Verdrag. Dit volgt ook uit de Guiding principles die ter uitvoering van dit Verdrag zijn aangenomen.

8.3.2. *De Flora- en faunawet*

Op grond artikel 2⁷¹ van deze wet moet een ieder de nodige zorgvuldigheid in acht nemen ter bescherming de in het wild levende planten en dieren.

Artikel 14, eerste lid, van de wet luidt: Het is verboden dieren of eieren van dieren in de vrije natuur uit te zetten.

Het importeren van tijgermuggen in Nederland en het vervolgens laten ontsnappen van die dieren is in strijd met deze bepalingen.

8.3.3. *Het voorzorgsprincipe dat in het Europese milieubeleid wordt gehanteerd*

Het tot nu toe gevoerde beleid is hiermee in strijd. Zie de kanttekening bij de Overwegingen van het convenant (par. 6.2.3).

8.3.4. *De Wet milieubeheer en het Besluit glastuinbouw*

Artikel 1.1.a.⁷² van de Wet milieubeheer houdt in dat men ten opzichte van het milieu een zorgplicht heeft. Deze bepaling is voor de glastuinbouw nader uitgewerkt in het Besluit glastuinbouw, bijlage 2,

⁷⁰ Zie artikel 8, aanhef en onder H.

⁷¹ Artikel 2 luidt:

1. Een ieder neemt voldoende zorg in acht voor de in het wild levende dieren en planten, alsmede voor hun directe leefomgeving.

2. De zorg, bedoeld in het eerste lid, houdt in ieder geval in dat een ieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten nadelige gevolgen voor flora of fauna kunnen worden veroorzaakt, verplicht is dergelijk handelen achterwege te laten voorzover zulks in redelijkheid kan worden gevergd, dan wel alle maatregelen te nemen die redelijkerwijs van hem kunnen worden gevergd teneinde die gevolgen te voorkomen of, voorzover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken.

⁷² Artikel 1.1.a luidt:

1. Een ieder neemt voldoende zorg voor het milieu in acht.

2. De zorg, bedoeld in het eerste lid, houdt in ieder geval in dat een ieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten nadelige gevolgen voor het milieu kunnen worden veroorzaakt, verplicht is dergelijk handelen achterwege te laten voor zover zulks in redelijkheid kan worden gevergd, dan wel alle maatregelen te nemen die redelijkerwijs van hem kunnen worden gevergd teneinde die gevolgen te voorkomen of, voor zover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken.

3. (...)

§ 1.9.⁷³

Het importeren van tijgermuggen in Nederland en het vervolgens laten ontsnappen van die dieren is in strijd met deze bepalingen.

8.3.5. De Arbeidsomstandighedenwet

Op grond van de artikel 3, eerste lid⁷⁴, van de Arbeidsomstandighedenwet is de werkgever verplicht om de risico's die de uitvoering van werkzaamheden voor zijn werknemers met zich meebrengt, zoveel mogelijk te beperken. Daarbij geldt als uitgangspunt dat – als dat redelijkerwijs mogelijk is - de werkgever zodanige maatregelen moet nemen dat de werknemer niet aan gevaren wordt blootgesteld. *Omdat een tijgermuggenvrije import mogelijk is, handelt een werkgever in strijd met de wet als hij zijn werknemers blootstelt aan de hinder en risico's die tijgermuggen in kassen met zich meebrengen.*

8.3.6. De Biocidenrichtlijn en de Bestrijdingsmiddelenwet

In paragraaf 6.1.1. is aangegeven dat het vrijstellingsbesluit (en de verlengingen daarvan) in strijd met de wet zijn afgegeven.

8.3.7. De Aanwijzingen voor convenanten.

Hierboven is in par. 6.2.3. aangegeven dat het besluit om in deze situatie te kiezen voor regulering via een convenant, in strijd is met verschillende aanwijzingen uit de Aanwijzingen voor convenanten, waar het Ministerie van VWS aan gebonden is.

In dezelfde paragraaf is ook aangegeven dat ook in strijd met de Aanwijzingen is gehandeld waar het gaat om de inhoud en publicatie ervan.

9. Voorstellen voor een snelle en effectieve aanpak

Voor een snelle en effectieve aanpak van de tijgermug zou de overheid de volgende maatregelen moeten nemen:

⁷³ Besluit glastuinbouw, bijlage 2, § 1.9. Overig algemeen, luidt:

1.9.1. Voorzover de voorschriften van dit besluit niet of in onvoldoende mate voorzien in een toereikende bescherming van het milieu tegen de nadelige gevolgen die het glastuinbouwbedrijf kan veroorzaken, worden die gevolgen zoveel mogelijk voorkomen of, voorzover voorkomen niet mogelijk is, zoveel mogelijk beperkt.

⁷⁴ Artikel 3, eerste lid luidt (voor zover relevant):

1. De werkgever zorgt voor de veiligheid en de gezondheid van de werknemers inzake alle met de arbeid verbonden aspecten en voert daartoe een beleid dat is gericht op zo goed mogelijke arbeidsomstandigheden, waarbij hij, gelet op de stand van de wetenschap en professionele dienstverlening, het volgende in acht neemt:
 - a. tenzij dit redelijkerwijs niet kan worden gevergd organiseert de werkgever de arbeid zodanig dat daarvan geen nadelige invloed uitgaat op de veiligheid en de gezondheid van de werknemer;
 - b. tenzij dit redelijkerwijs niet kan worden gevergd worden de gevaren en risico's voor de veiligheid of de gezondheid van de werknemer zoveel mogelijk in eerste aanleg bij de bron daarvan voorkomen of beperkt; naar de mate waarin dergelijke gevaren en risico's niet bij de bron kunnen worden voorkomen of beperkt, worden daartoe andere doeltreffende maatregelen getroffen waarbij maatregelen gericht op collectieve bescherming voorrang hebben boven maatregelen gericht op individuele bescherming; slechts indien redelijkerwijs niet kan worden gevergd dat maatregelen worden getroffen die zijn gericht op individuele bescherming, worden doeltreffende en passende persoonlijke beschermingsmiddelen aan de werknemer ter beschikking gesteld;

(...)

1. Zeg het covenant onmiddellijk op en verbied de invoer van lucky bamboo totdat alle importeurs kunnen garanderen dat de containers vrij zijn van tijgermuggen. Zie streng toe op naleving en zet adequate sancties op overtredingen.
2. Laat nader onderzoek doen naar alle in het land gemelde waarnemingen van tijgermuggen.
3. Voer voor de glastuinbouw en andere relevante sectoren een meldingsplicht in voor de tijgermug.
4. Maak het publiek alert op de mogelijke aanwezigheid van tijgermuggen, en roep op om waarnemingen snel te melden. Spoor aan de hand daarvan eventuele broedplaatsen op en bestrijd de muggen.
5. Kaart de problematiek snel aan bij de buurlanden en bij de EU, om te voorkomen dat de tijgermug via een omweg alsnog Nederland bereikt.
6. Onderzoek op korte termijn of de tijgermug ook met andere verkeers- en vervoersstromen in Nederland arriveert en pak zo nodig ook die stromen aan.

Contactgegevens onderzoeker/auteur:

*Wilfred Reinhold
Molenbeekstraat 6-1
1078 XC Amsterdam
020- 6625 923 (vrijdag)
06 – 28 18 96 91*